

Bilaga 1, rektorsbeslut nr 56-16

YTTRANDE

2016-03-07 Dnr 3158-2015

Kulturdepartementet

103 33 Stockholm

Yttrande remiss av betänkandet ”Gestaltad livsmiljö, SOU 2015:88”

Ert dnr Ku2015/02481/KL

Luleå tekniska universitet (LTU) har av Kulturdepartementet uppmanats inkomma med synpunkter på remiss avseende betänkandet ”Gestaltad livsmiljö, SOU 2015:88”. Sakkunniga i LTU:s yttrande är professor Kristina Nilsson, verksam vid Institutionen för samhällsbyggnad och naturresurser, samt universitetslektor Åsa Wikberg-Nilsson verksam vid Institutionen för ekonomi, teknik och samhälle.

Sammanfattning

- Universitetet välkomnar att arkitektur, form och design uppmärksammas som viktiga faktorer för att ge ett helhetsperspektiv på människors fysiska miljö kallad *gestaltad livsmiljö*.
- Universitetet anser dock att anslaget i utredningen är för brett. Det är problematiskt att ha samma mål och politik för storskaliga och övergripande samhällsfrågor som urbanisering, stadsbyggnad och klimatförändringar tillsammans med mål för småskaligt hantverk och slöjd.
- I utredningen föreslås att Statens centrum för arkitektur och design *Arkdes* omvandlas till en ny myndighet kallad myndigheten för *gestaltad livsmiljö*. Universitetet anser att det redan finns myndigheter som hanterar frågeställningarna och istället kan Boverket ges ett tydligare uttalat ansvar för gestaltande arkitektur.
- Arkitekturmuseet *Arkdes* med dess arkitektursamlingar föreslås ombildas och ingå i myndigheten för gestaltad livsmiljö. Det föreslås dock att ansvaret för utställningsverksamheten övergår till t.ex. Moderna museet eller Nationalmuseum. Universitetet anser att det krävs ett självständigt och välplacerat museum för arkitektur och design för att dess vikt för människors livsmiljö ska uppmärksammas tydligare.
- I utredningen föreslås att det behövs en höjd kompetens och utveckling av offentlig upphandling. Universitetet anser att upphandlingsregler bör förändras så att den gestaltande arkitekturen ges större tyngd vid alla upphandlingar av byggverksamhet.
- Universitetet stödjer utredningens förslag att arkitektur i högre grad ska bidra till värdeskapande och kopplas till innovations-satsningar, forskning och upphandlingsstrategier.

Universitetet anser att det finns andra faktorer som påverkar den gestaltade livsmiljön som utredningen inte har hanterat tillräckligt.

1. Det nuvarande planeringssystemet saknar planeringsinstrument på områdesnivå där helhetsperspektiv och gestaltning på stadsbyggnadsnivå kan hanteras. Det är ett för stort glapp i skalområde och detaljeringsgrad mellan dagens formella planeringsinstrument, dvs. översiktsplanering och detaljplanering.
2. Dagens bostadsbrist i stora delar av Sverige har medfört starka påtryckningar att förenkla plan- och byggprocesser samt byggregler. Det finns många orsaker till att det byggs få bostäder. Universitetet anser dock att stora förenklingar av plan- och byggprocesser samt byggregler riskerar att minska kvalitén och tiden för väl genomarbetad arkitektur samt människors inflytande över deras gestaltade livsmiljö.

Utredningens syfte

Syftet med regeringsuppdraget är att stärka arkitekturens, formens och designens värde och betydelse för individen, livsmiljön och den hållbara samhällsutvecklingen. Utredningen ska exempelvis:

- föreslå hur en ny politik för arkitektur, form och design kan utformas utifrån en bedömning av områdets framtida utmaningar och hur arkitektur, form och design kan få ett ökat genomslag inom berörda samhällsområden,
- beskriva hur en politik för arkitektur, form och design utformats i några för Sverige relevanta länder och vilka lärdomar som kan dras för utformningen av en ny svensk politik för området,
- analysera och föreslå insatser för att öka möjligheterna för berörda aktörer att utveckla samverkan och dialog, och
- analysera de nationella målen för arkitektur-, form- och design-politiken och vid behov föreslå nya mål.

1. Generella synpunkter

Syftet med uppdraget är att stärka arkitekturens, formens och designens värde och betydelse för individen, livsmiljön och den hållbara samhällsutvecklingen. Universitetet vill betona att detta är ett angeläget område som berör alla samhällsmedborgare. För Luleå tekniska universitet har utredningen och den kommande politiken särskilt stor betydelse för forskargrupperna i *Arkitektur och Teknisk design*, för det starka forsknings- och innovationsområdet *Attraktivt samhällsbyggande*, samt för civilingenjörsprogrammen *Arkitektur* och *Teknisk design*.

Den byggda miljön är socialt, kulturellt och ekonomiskt en nationell tillgång. Den utgör vårt gemensamma, historiska arv, som tillsammans med nutida utveckling relaterar både om dåtidens och dagens samhälle. Samhällsbyggnadssektorn är dessutom en av de viktigaste motorerna i svenskt näringsliv.

Utgångspunkten för betänkandet är ett helhetsperspektiv utifrån den enskilda människans behov och möjligheter, i dag och i framtiden. Det helhetsperspektivet har utredaren valt att kalla *gestaltad livsmiljö* vilket är kärnan i den nya politik som föreslås i utredningen. Perspektivet utgår från att arkitektur, form och design är ett sammanhållet område som i samverkan med andra samhälls- och politikområden samt näringslivet, formar människans livsmiljö.

2. Bred ansats

Universitetet stödjer synen på att arkitektur, form och design utgör helhetsperspektiv för människors livsmiljö. Däremot anser vi att det är en alltförstor skillnad mellan skalområdena samhällsbyggande och arkitektur gentemot form och design av produkter. Skillnader mellan de politiska och affärsmässiga förutsättningarna för respektive delområde är så stora att det är svårt att samordna nationella mål för dem.

3. Förslag till en ny myndighet

I utredningen föreslås att Arkdes omvandlas till en ny myndighet kallad myndigheten för gestaltad livsmiljö. Utredningen redogör grundligt för alla de myndigheter som har ansvar för samt organisationer och enskilda initiativ som engagerar sig i arkitektur, form och design. I utredningen föreslås inrättandet av en ny myndighet, benämnd gestaltad livsmiljö, för att fungera som samordnare och utvecklare av de förslag och ambitioner som utredningen tar upp. Universitetet anser att det redan finns myndigheter som hanterar dessa frågeställningar. Sprids frågorna ut på fler myndigheter är risken stor att ansvaret blir otydligt och försvagas.

I dagsläget finns det många myndigheter och organisationer som har frågeställningar om arkitektur, form och design inom sin verksamhet. Universitetet anser därför att Boverket, den myndighet som redan idag ansvarar för stadsbyggnadsområdet och hållbar stadsutveckling, är lämplig att ansvara för gestaltande arkitektur. Däremot bör Boverkets uppdrag förtydligas i detta avseende. När det gäller insatser för att stärka arkitektur och hållbar stadsutveckling på kommunal nivå bör alla kommuner ha en stadsarkitekt vilket tyvärr inte är situationen idag då var femte kommun saknar en sådan.

4. Arkitektur- och designmuseum

Förslaget är att Arkitekturmuseum Arkdes med dess arkitektursamlingar ombildas och ingår i Myndigheten för Gestaltad livsmiljö. Det föreslås dock att ansvaret för utställningsverksamheten övergår till t.ex. Moderna museet eller Nationalmuseum. Dessa museer har redan idag ett brett ansvarsområde och det finns en stor risk att arkitekturfrågorna ges för litet utrymme. Universitetet anser att det krävs ett självständigt, tydligt och välplacerat museum för arkitektur och design för att dess kvalitet ska komma till sin rätt. Arkdes skulle kunna vidareutvecklas och dess roll stärkas för att visa utställningar och ha utåtriktad verksamhet, som visar den betydelse arkitektur och design har för alla människors gestaltade livsmiljö.

5. Upphandlingsregler

I utredningen föreslås att det behövs en högre kompetens och utveckling av offentlig upphandling. Erfarenheterna av upphandlingsreglerna är ofta att nybyggande avgörs av lägsta pris och inte av kvalitet i ett livscykelperspektiv. Därför bör upphandlingsreglerna förändras så att den gestaltande arkitekturen ges större tyngd vid alla upphandlingar för byggande. Universitetet stödjer en upphandlingsmyndighet som utvecklar och erbjuder metodstöd och handledning för nya upphandlingsformer. Detta kan underlätta inriktningen mot kvalitet i den offentliga upphandlingen av gestaltningstjänster och byggverksamhet i allmänhet.

6. Innovationer

Universitetet stödjer utredningens förslag att arkitektur i högre grad ska bidra till värdeskapande och kopplas till innovations-satsningar, forskning och upphandlingsstrategier.

7. Behov av förändringar av gällande lagstiftning

Enligt gällande plan- och bygglag ska den strategiska framtidsinriktade planeringen utvecklas i översiktsplaneringen som i sin tur inte är formellt bindande. Översiktsplanering omfattar antingen hela kommuner eller städer och tätorter. Nästa formella steg i planeringsprocessen är den formellt bindande detaljplanen som i de flesta fall enbart hanterar den fastighet som ska bebyggas.

Universitetet anser därför att nuvarande planeringssystem saknar planeringsinstrument på områdesnivå där helhetsperspektiv och gestaltning på stadsdelsnivå kan utredas och utvecklas. Det är för stort glapp i skalområde och detaljeringsgrad mellan dagens formella planeringsinstrument översiktsplanering och detaljplanering.

8. Tid för god arkitektur och inflytande i bostadsbyggandet

Dagens bostadsbrist i stora delar av Sverige har medfört starka påtryckningar på att förenkla plan- och byggprocesser samt byggregler. Det finns dock många olika orsaker till att det byggs för få bostäder.

All byggverksamhet berör många människor, samhällsfunktioner och verksamheter. Inte minst förtätning av befintliga stadsstrukturer medför komplexa planeringsprocesser. Syftet med fysisk planering är att lösa de konflikter som ofta finns mellan olika intressen. Det som byggs ska fungera under en lång tidsperiod och det är därför viktigt att inte göra stora, fullskaliga och dyrbara misstag. Universitetet anser därför att stora förenklingar av plan- och byggprocesser riskerar att minska tiden för väl genomarbetad arkitektur samt människors möjlighet till inflytande över deras gestaltade livsmiljö. Förenklade byggregler riskerar på liknande sätt att minska kvalitén i nybyggande.

9. Utbildning och forskning

Som utbildningsinstitution anser universitetet att utbildning och forskning inom samhällsplanering, arkitektur, form och design är avgörande för hur man utvecklar och stärker en god och hållbar livsmiljö. Detta gäller på alla utbildningsnivåer. För att åstadkomma väl utvecklade förändringar bör behovet av påverkan/utbildning av beställarledet särskilt uppmärksammas, liksom inom övriga branschen. Det är en förutsättning för hela den gestaltade livsmiljöns utveckling.

Beredande handläggare har varit Carl Rova

Beslut har fattats av rektor Johan Sterte